

HÖGERNS PROGRAMARBETE

Av förbundssekreteraren, fil. kand. VERNER HELTE

FÖR närvarande pågår inom högerpartiet ett programarbete, som i fråga om intensitet och räckvidd icke haft sin motsvarighet sedan den grundläggande programrevision mellan åren 1945 och 1946, vilken ledde fram till högerpartiets moderna handlingsprogram Högern vill och den i anslutning därtill publicerade programkommentaren Frihet och Framsteg. Svenska högers program av 1919 befinner sig sålunda under en revision, som torde vara den tredje i ordningen. I sitt nuvarande skick förskriver sig principprogrammet från 1934. 1946 års handlingsprogram berörs däremot ej av omarbetningen, ehuru också en del av 40-talets programformuleringar redan blivit inaktuella. Samtidigt pågår en översyn av 1946 års kommunala program jämte kommentar. Det är främst den genomgripande kommunindelningsreformen med dess återverkningar på kommunernas arbetsuppgifter, kompetensområde och ekonomiska förpliktelser som har nödvändiggjort en aktualisering av kommunalprogrammet. Den tredje sektor, som är föremål för övervägande beträffande framtidens politiska riktlinjer, är näringslivet och dess sammanhang med den ekonomiska politiken. Frågor som berör människans ställning i företagen och i industrisamhället har diskuterats inom högern alltsedan 1940-talets programarbete. Engelska högers näringslivsprogram, The Industrial Charter, gav nytt liv åt debatten och ledde till att diskussionerna fördes in i mera programmatiska former. Resultatet av dessa årslånga överväganden kan inom kort väntas föreligga för offentlig debatt.

Vid sidan om de här tre nämnda programutredningarna pågår sedan drygt ett år inom Högers Ungdomsförbund en intern diskussion, som närmast tar sikte på att skissera riktlinjerna för en framsynt högerpolitik »med sikte på 1960-talets Sverige».

Högers program mellan 1904, då Allmänna Valmansförbundet bildades, och 1919 kan med fog karakteriseras som ett intetsägande dokument, negativt i sin grundinställning och utan framåtsyftande

riktlinjer. Som Arne Wählstrand framhållit i sin skrift Allmänna Valmansförbundets tillkomst berodde avsaknaden av pregnans och skärpa huvudsakligen på »att det verkliga syftet var att få till stånd en valmansorganisation med uppgift att bevara de konservativa och moderata i andra kammaren». Med hänvisning till de framgångar, som följt av socialdemokraternas och liberalernas sammanslutning i valorganisationer, konstaterades i programmet, att det gäller därför »att åstadkomma en organisation till kraftigt värn mot socialdemokratiens och den radikala vänsterns ständigt fortgående upplösningsarbete». Programmets enda tre konkreta politiska programförklaringar avsåg rösträttsfrågan, lagstiftning för att bevara friheten att arbeta och ett rättvist skatteväsende. Därvid är att märka, att inbjudarna till det konstituerande mötet icke hade tagit upp rösträttsfrågan — den tidens mest dominerande inrikespolitiska fråga — i det programutkast, som sänts ut före det konstituerande mötet i oktober 1904. Att rösträttsfrågan över huvud taget kom med i programmet berodde på styrkan i den argumentation, som många mötesdeltagare framlade vid det konstituerande mötet. Särskilt betydelsefull var därvid den energiska insatsen från en rad moderata tidningsmän.

Sett med femtio års perspektiv ter sig Allmänna Valmansförbundets första program så mycket märkligare, som det alldeles saknade ställningstaganden till religions- och kyrkopolitiska frågor, försvars- och utrikespolitiska frågor (i synnerhet unionsfrågan), socialpolitiska och andra reformfrågor. Förklaringen till att dessa frågor icke medtagits torde ha varit densamma som gäller för den konservativa debatten i början av 1800-talet, nämligen att den konservativa inställningen till dessa frågor, framför allt kristendomen, ansågs vara så uppenbar, att den icke behövde särskilt omtalas.

Det principprogram som Allmänna Valmansförbundet antog 1919 är av helt annan karaktär. Det innehåller inledningsvis en uppräknings av de konservativa grundvärdena och anger därefter punktvis högerns inställning till flertalet politiska och samhällseliga spörsmål. Det nya programmet förbereddes inte av någon programberedning, utan riksstämman utsåg den 30 november 1919 ett programutskott med femton ledamöter. Utskottets förslag ansågs emellertid vara för långt, och en ny överarbetning följde under stämmans gång varvid programutskottet förstärktes med ytterligare sju ledamöter, däribland högerledaren amiral Lindman. Den 2 december antogs så Allmänna Valmansförbundets första egentliga principprogram.

År 1924 vidtogs en översyn av principprogrammet, verkställd av en programkommitté, som tillsatts av arbetsutskottet. 1924 års riksstämman godkände den 2—3 juni det blott obetydligt ändrade programmet. På programkommitténs förslag reparerade stämman därvid en försummelse, som 1919 års programförfattare gjort sig skyldiga till i det att de glömt bort skolfrågan, vilken blott framskymtat indirekt under punkten om uppfostran.

År 1934 företogs en något mera omfattande programrevision. 1933 års representantskap hade tillsatt en programberedning, vilken i november samma år framlagt sitt förslag till ändringar av principprogrammet. Av någon anledning kom detta ärende upp först i maj månad 1934, samma månad som riksstämman skulle hållas i Stockholm. Vid arbetsutskottets genomgång av programberedningens förslag råkade emellertid programberedningen ut för ett bakslag. Arbetsutskottet beslöt nämligen att vid revisionen av principprogrammet utgå från det nu gällande programmet, »som till sin form var betydligt att föredraga framför programberedningens förslag». När programförslaget vid ett senare sammanträde togs upp på nytt, valde arbetsutskottet att lägga notarie Jarl Hjalmarsons ändringsförslag till grund för överläggningen. Den programversion, som riksstämman beslöt om den 28 maj 1934, följde också i huvudsak Hjalmarsons förslag. Det är detta principprogram, som fortfarande ligger till grund för den svenska högerns principiella ställningstagande. 1946 års program har ju klart karaktären av ett handlingsprogram, vilket visserligen också innefattar principiella ställningstaganden men icke kan upphäva det gällande principprogrammet.

Man har bland det aktiva högerfolket länge varit klar över att 1934 års program på många punkter är totalt inaktuellt och är oförenligt med både 1946 års handlingsprogram och den politik, som högern för såväl i riksdag som i kommunala församlingar och som högerns talesmän framför i sin politiska förkunnelse. Den rätta metoden borde ju också ha varit att revidera principprogrammet i samband med 1946 års programrevision. Man skulle då ha sluppet en sådan dålig korrespondens, som nu gäller mellan t. ex. de av 1930-talets arbetsmarknadsstrider präglade formuleringarna i principprogrammet och den moderna syn på arbetsfredens förutsättningar och lösningar, som präglar programmet under efterkrigstiden.

Åren 1944—1946 medförde en djupgående och breddad intensifiering av den ideologiska debatten inom högerpartiet. Det omfattande programarbetet, som under Jarl Hjalmarsons ledning förde

fram till 1946 års program, baserades på ett föredömligt sätt av ett utredningsarbete, som omspände större delen av det politiska fältet. Man ville, som det i ett sammanhang framhölls, bygga formuleringarna på en »utredning av den faktiska situationen, de verkande faktorerna och de alternativa utvecklingslinjer, som erbjuda sig». Först sedan denna samhällsanalys gjorts, skulle tiden vara inne att formulera målsättningarna för partiets praktiska politik. Programmet växte sedan fram under deltagande dels av huvudkommittén, dels av fyra specialdelegationer jämte den kommunalpolitiska delegationen, som arbetade med det kommunalpolitiska handlingsprogrammet.

Vid sidan om programarbetet pågick en broschyrutgivning, som säkerligen spelade stor roll för det ökade idépolitiska intresset och för det aktiva högerfolkets engagemang i den politiska debatten. I »blå serien» ingick Konservativ samhällssyn av Nils Herlitz, Frihet eller socialism av Gösta Bagge, Hemmen, ungdomen och samhället med flera volymer, vilka omspände olika politiska ämnesområden. Inte minst så här i efterhand ger »blå serien» intryck av en allvarlig strävan att ge medlemmarna och intresserade väljare i övrigt en allsidig information om de idépolitiska överväganden, som motiverar de dagspolitiska ställningstagandena.

Sedan 1946 års programskrifter utarbetats, var behovet ganska naturligt tillgodosett för en del år framåt. Den socialistiska »skördetiden» ställde därjämte de aktiva krafterna inför ett överflöd av arbetsuppgifter. Den hårdnande politiska kampen, koncentrerad till de ekonomiska frågorna, uteslöt emellertid icke, att de mera långsiktiga problemen togs upp till debatt. Högerns partistämma tillsatte sålunda en programkommitté, vilken skulle utarbeta riktlinjer för ett näringslivsprogram, i vilket man framför allt skulle uppehålla sig vid företagsdemokratiens och den industriella demokratiens problem. Den först tillsatta kommittén lade efter några års grundligt studium av frågan fram ett programförslag, vilket emellertid icke ledde till beslut. Med detta industriprogram som bakgrund har den senaste tiden en ny näringslivskommitté arbetat med samma problem. Kommittén torde i början av 1956 lägga fram sina riktlinjer för en progressiv näringslivspolitik, vari man anknyter till den debatt som under ett årtionde förts inom högern och inte minst inom dess ungdomsrörelse om arbetsplatsens problem.

En viktig etapp i det ständigt pågående programarbetet har varit Högerns Ungdomsförbunds programarbete 1951—1952. Med stöd av förbundets politiska nämnder utarbetade då en programnämnd un-

der ledning av förbundsordföranden Gunnar Heckscher ungdomsförbundets första egna handlingsprogram, kallat Ungdomen och samhället. Detta kompletterades med programkommentaren Ung konservatism. I samband med ungdomsförbundets programarbete introducerades en metod att decentralisera den politiska diskussionen, vilken visat sig verkligt framgångsrik. Programnämnden skickade nämligen ut sitt programförslag på remiss till samtliga distriktsorganisationer. Denna arbetsform gav de lokala krafterna tillfälle att grundligt sätta sig in i alla programdetaljerna och uttrycka sina synpunkter på hur förbundets program skulle vara uppbyggt. Det var alltså åtskilliga hundra förtroendemäns insatser, som låg till grund för ungdomsförbundets handlingsprogram.

Den nu pågående revisionen av högerpartiets principprogram kan för övrigt direkt härledas till den idépolitiska debatt, som utspann sig inom ungdomsförbundet åren 1951—1952. Vid samma tidpunkt som HUF-programmet antogs, beslöt nämligen högerns partistämma — på grundval av en motion från Uppsala läns högerförbund — att företa en revision av 1934 års idéprogram.

Idéprogramkommittén, som också den har letts av professor Gunnar Heckscher och arbetat på ett antal delegationer, har nu slutfört första delen av sitt arbete och sänt ut sitt förslag till nytt idéprogram till ett hundratal remissinstanser inom partiets olika led. Vinner programkommitténs synpunkter gehör, så kommer 1956 års programrevision att bli mera genomgripande än 1924 och 1934 års. Inledningsavsnittet — de grundläggande värderingarna i högeråskådningen — blir i huvudsak oförändrat. Enligt programkommitténs bedömande bör man inte i onödan ändra dessa grundsatser, som ju bör kunna äga giltighet åtskilliga decennier. Det efterföljande punktprogrammet är grundligare överarbetat och aktualiserat. Strävan har genomgående varit att utgå ifrån den enskilda människans friheter, rättigheter och skyldigheter. Jämför man det nya förslaget till principprogram med den ursprungliga versionen från 1919 så framträder tydligt hur auktoritetstron småningom har ersatts av tron på den enskilda människan och hennes förmåga till utveckling under lagbunden frihet.

Ser man tillbaka på högerns programarbete sedan tiden efter första världskriget finner man, att programarbetet tydligen gått fram i tioårsetapper: omkring 1925, 1934, 1945—46 och under 1950-talet med koncentration kring 1955—1956. Härav kan man kanske dra två slutsatser, dels att en politisk rörelse har behov av en inre ideologisk debatt någon period under varje decennium, dels

att samhällsutvecklingen och de förändringar som det politiska livet undergår framtvingar nya ställningstaganden och ställer partierna inför tidigare icke förutsedda avgöranden. Dessa politiska beslut gör i sin tur en del av partiets programpunkter inaktuella, vilket leder till krav på revision av partiprogrammet.

En närmast kontinuerlig idépolitisk debatt ter sig ur många synpunkter önskvärd. Framför allt är den kanske behövlig i ett parti som kallar sig konservativt. Under 1940-talets programdebatt anmärktes det på, att de frågeställningar, som högerpartiet ställdes inför, i så hög grad framförts av meningsmotståndarna. Bland annat av den orsaken ansågs det ofrånkomligt med en förutsättningslös samhällsanalys från högerens sida. Det självständiga tänkande, som tedde sig önskvärt i mitten av 1940-talet, har sannerligen inte blivit mindre befogat i dag, efter tio års socialdemokratiskt styre. Högern har ingen anledning att söka konservera det reglerings-samhälle, som socialdemokratien byggt upp under efterkrigstiden. Tvärtom behövs i dag radikala och progressiva idéer och politiska åtgärder för att återställa individuell frihet och personligt oberoende i ekonomiska ting. Det behövs djärva grepp för att komma till rätta med bostadsbristen och undervisningsväsendets miserabla läge. Framsynthet, fördomsfrihet och handlingskraft är vad som i dagens läge främst bör utmärka högerpolitiken. För att klarhet skall vinnas om de framtida handlingslinjerna behövs en oavlätlig, kritisk och självständig samhällsanalys och en djärv och klarsynt framtidspolitik, vilken måste underbyggas av en fortgående idépolitisk debatt.
